

ბ. ბონდუქელი
ა. ბონდუქელი

ქართული
უნივერსი

საქართველოს დამსახურებული მხატვარი, პროფესორი გიორგი ერასტის ძე გორდელაძე დაიბადა 1912 წელს თბილისში. 1940 წელს დაამთავრა თბილისის სამხატვრო აკადემიის გრაფიკის ფაკულტეტი. მუშაობდა გრაფიკასა და ფერწერაში. ქმნიდა ილუსტრაციებსა და პლაკატებს. გიორგი გორდელაძე ათეულობით ქართული, ლათინური და რუსული შრიფტის ავტორია, იკვლევდა ქართული დამწერლობის (ასომთავრული,

ნუსხური, მხედრული) ისტორიას, თბილისის სამხატვრო აკადემიაში ასწავლიდა შრიფტის ხელოვნებას გრაფიკის ფაკულტეტზე. წლების განმავლობაში, როგორც მთავარი მხატვრული რედაქტორი, ხელმძღვანელობდა ნიგნის მხატვრულ გაფორმებას გამომცემლობებში: “სახელგამი” და “ნაკადული”. მის სახელთან არის დაკავშირებული მრავალი ნიგნის მაღალმხატვრული გაფორმება და ილუსტრირება. გარდაიცვალა 1991 წელს.

მხატვარი დიმიტრი გორდელაძე დაიბადა 1951 წელს, 1974 წელს დაამთავრა თბილისის სამხატვრო აკადემიის გრაფიკის ფაკულტეტი. ავტორია გრაფიკული და ფერწერული ნაწარმოებების, შექმნილი აქვს პლაკატები, ილუსტრაციები, ლინოგრაფიურები, მის მიერ გაფორმებულია მხატვრული და საბავშვო წიგნები. ნაყოფიერად მუშაობს ქართულ შრიფტზე. მხატვართა კავშირის წევრია, მონაწილეობა აქვს მიღებული სამხატვრო გამოფენებში.

ვართა კავშირის წევრია, მონაწილეობა აქვს მიღებული სამხატვრო გამოფენებში.

ბ. ბრინჯაული
ა. ბრინჯაული

ქართული
უნივერსი

თბილისი
2024

GIORGI GORDELADZE DIMITRI GORDELADZE

GEORGIAN TYPE

რედაქტორები

დავით გორდელაძე, თამარ ყანდაშვილი

დაკაბადონება

მაკა ცომია

პირველი გამოცემა: გამომცემლობა „ჯისიაი“, 2009 წ.

მეორე გამოცემა: შპს „სეზანი“, 2024 წ.

დაიგეჟდა შპს „სეზანი“
CEZANNE
PRINTING HOUSE

ყველა უფლება დაცულია

© გიორგი გორდელაძე

დimitრი გორდელაძე

2009წ.

ISBN 978-99940-17-92-8

შინაარსი

დამწერლობის წარმოშობის ზოგადი მიმოხილვა	5
შრიფტის აგების ძირითადი კანონზომიერებანი	22
რიტმი	23
პროპორცია	24
სიმეტრია და ასიმეტრია	25
მდგრადობა და წონასწორობა, სტატიკა და დინამიკა	25
ოპტიკური ილუზიები	26
ასონიშნების ელემენტები	27
ქიმები	28
შრიფტის მოხაზულობა	29
პოლიგრამები	30

გრაფიკული ილუსტრაციები, დამწერლობები,

მხატვრული შრიფტები	31
დამწერლობების სახეები	32
რიტმი, ოქროსკვეთა, პროპორციები	33
მდგრადობა და წონასწორობა, სტატიკა და დინამიკა	34
ოპტიკური ილუზიები: ხაზობრივი, სივრცობრივი	35
ქიმები, ასონიშნების ელემენტები	36
გამოტანითი ელემენტები, პოლიგრამები	37
ასომთავრული, ქართული უძველესი ასოხმოვანი დამწერლობა	38
მხედრული, ქართული თანამედროვე დამწერლობა	43
ქართული ასომთავრული	46
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „ლათინური“ და ცალკეული რუსული გრაფემები, 1966წ.	47
ლათინური შრიფტი, ანტიკვა, აგების პრინციპი. ა. დიურერი	48

გიორგი გორდელაძე,	
ქართული სასტამბო შრიფტი „ლიტერატურული“, 1952 წ.	49
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „თეატრი“, 1974 წ.	49
ბოლნისის ტაძრის წარწერა, V საუკუნე	50
გიორგი გორდელაძე,	
„მხატვრული სააფიშო შრიფტი“, 1973 წ.	51
დიმიტრი გორდელაძე,	
შრიფტი „გორდელაძე“, ვარიანტი, 1979 წ.	52
გიორგი გორდელაძე, „ვეფხისტყაოსანი“, 1976 წ.	53
დიმიტრი გორდელაძე,	
შრიფტი „დეკორატიული“, 1984 წ.	54
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „ერასტი“, 1981 წ.	55
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „კობა“, 1971 წ.	56
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „თეატრალური“, 1987 წ.	57
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „თბილისი“, 1988 წ.	58
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „პროექტი“, 1976 წ.	59
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „რუსთაველი“, 1966 წ.	60
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „სატიტულო, მუქი“, 1985 წ.	61
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „სატიტულო, ნათელი“, 1985 წ.	62
გიორგი გორდელაძე,	
შრიფტი „სატიტულო, ვიწრო, ნუსხური“, 1983 წ.	63
გიორგი გორდელაძე,	
შრიფტი „სატიტულო, ვიწრო, მთავრული“, 1983 წ.	64
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „თამარი“, 1981 წ.	65
გიორგი გორდელაძე,	
შრიფტი „სატიტულო, რეკონსტრუქცია“, 1970 წ.	66
გიორგი გორდელაძე, შრიფტი „ხარაჩო“, 1972 წ.	67
ლიტერატურა	68

დამწერლობის წარმოშობის ზოგადი მიმოხილვა

დამწერლობა კაცობრიობის უდიდესი მონაპოვარია, რომელიც კულტურისა და ცივილიზაციის საფუძველს წარმოადგენს. მისი მეშვეობით თაობიდან თაობას გადაეცემა კაცობრიობის აზროვნების უმნიშვნელოვანესი მიგნებანი და აღმოჩენები. მსოფლიოს ხალხთა დამწერლობის ჩამოყალიბება და განვითარება დაკავშირებულია ამ ხალხების ენასა და ისტორიასთან. ძნელი სათქმელია, საზოგადოების განვითარების რა ეტაპზე წარმოიშვა აზრთა გაცვლა-გამოცვლის მოთხოვნილება და მისი პრაქტიკული საჭიროების აუცილებლობა; მაგრამ, ცხადია, რომ პირველყოფილი ადამიანების საზოგადოებრივი ცხოვრების ჩანასახშივე აუცილებელი გახდა ურთიერთგაგებისა და აზრთა გაზიარების სხვადასხვა ადვილად მისაწვდომი და გასაგები საშუალებების ძიება, რომელთა ძებნას ადამიანები შეუდგნენ უხსოვარი დროიდან, ანბანური ასოხმოვანი დამწერლობის წარმოშობამდე გაცილებით ადრე და ეს ძიებანი მოიცავდა საკმაოდ ხანგრძლივ ისტორიულ პერიოდს. დროთა განმავლობაში ადამიანმა ასეთ საშუალებებს მართლაც მიაგნო და შეუდგა მათ ათვისებასა და სრულყოფას. კაცობრიობის ენას პირველ ხანებში წარმოადგენდა ე. წ. მიმური ანუ მუნჯური ენა, რომლის გამოყენებისას ადამიანი იშველიებდა სახის ნაკვეთების, სხეულისა და კიდურების სხვადასხვა მოძრაობას. საზოგადოების განვითარების მომდევნო ეტაპზე აზრთა გაზიარების აღნიშნული საშუალება შეიცვალა სალაპარაკო ენით, თუმცა მუნჯური ენა უკვალოდ არ გამქრალა, მან გვიანდერძა ურთიერთობის ზოგიერთი ფორმა, რომელმაც ჩვენამდე მოაღწია, – ყრუ-მუნჯთა სკოლაში ცოდნას იძენენ მიმიკური ენის საშუალებით.

ხმოვანი ენის დამკვიდრების ხანაში ადამიანი გამოსცემდა ცალკეულ ბგერებს, რომლებიც საშუალებას აძლევდნენ მარტივად გამოეხატა საკუთარი პრიმიტიული ჩანაფიქრი, ეს კი ხელს უწყობდა საზოგადოების წევრთა შორის ელემენტარული ურთიერთგაგების დამყარებას. მოუწესრიგებელი ხმოვანი ენა გა-

მართულ სალაპარაკო ენად იქცა მხოლოდ მაშინ, როდესაც ადამიანმა მოისაზრა საწარმოო იარაღის, თავდაცვისა და თავდასხმის საშუალებების გამოგონება, შეუდგა კოლექტიურ შრომას. ყოველივე ამან ხელი შეუწყო ადამიანების გონებრივი განვითარების უფრო მაღალი საფეხურების თანდათანობით მიღწევას.

ჩასახვისა და განვითარების ასევე რთული და ხანგრძლივი გზა გაიარა დამწერლობამაც. არსებობდა დამწერლობის უთვალავი ნაირსახეობანი. დაწყებული შორეული წარსულიდან დღემდე, საუკუნეების განმავლობაში სხვადასხვა სახეობები უსასრულოდ ცვლიდნენ ერთიმეორეს. უნდა აღინიშნოს, რომ დამწერლობის განვითარების ისტორიაში მოხდა ძნელად ასახსნელი დამთხვევა: ეროგლიფურ – იდეოგრამული დამწერლობა ერთიმეორისაგან დამოუკიდებლად ერთდროულად გაჩნდა ეგვიპტესა და ჩინეთში. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ამ უძველესმა დიდმა ქვეყნებმა, არც კი იცოდნენ ერთიმეორის არსებობის შესახებ, და ეს უჩვეულო დამთხვევა წარმოშვა ამ ხალხების მსგავსმა ყოფამ, საზოგადოებრივი განვითარების ერთმანეთთან მიახლოებულმა სტადიამ, დონემ. მონათესავე ყოფიერებამ შვა უაღრესად მსგავსი ცნობიერება, მსგავსმა ცნობიერებამ კი, თავის მხრივ, დამწერლობის ახლომდგომი ფორმები; და სხვა საკითხია, თუ თითოეული მათგანი შემდგომში რა მიმართულებით განვითარდა.

ჩინეთში 6000 წლის წინათ აღმოცენებული იეროგლიფურ – იდეოგრამული დამწერლობა დღემდე გამოიყენება უცვლელად, უაღრესად რთული, თითქმის თავდაპირველი სახით, რაც გვაფიქრებინებს, რომ დანარჩენი კაცობრიობის განვითარებასა და განსხვავებულ კულტურათა ურთიერთგავლენას ტერიტორიულად მნიშვნელოვანწილად დაშორებული, მრავალრიცხოვანი ჩინეთი საუკუნეების განმავლობაში სავსებით კმაყოფილდებოდა შორეულ წარსულში საკუთარი ეროვნული ძალებით მიღწეული დამწერლობით, ისევე როგორც იაპონია. თუმცა, ამჟამად არსებობს მცდელობა შეიქმნას თანამედროვე

წყობის ანბანური დამწერლობა, რომელსაც შენარჩუნებული ექნება ეროგლიფების გრაფიკული იერი. ჩინელებისაგან მცირე ცვლილებებით გადაღებულ ეროგლიფურ დამწერლობაში იაპონელებმა ჩართეს ინდური მარცვლოვანი დამწერლობის ზოგიერთი ელემენტი.

აღნიშნული დამწერლობა ეგვიპტეში აღმოცენდა თითქმის ოთხი ათასი წლის წინ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე. მიუხედავად იმისა, რომ ეგვიპტური ეროგლიფებისა და იდეოგრამების სახვითი მხარე უფრო სრულყოფილი იყო, ვიდრე ჩინელებისა, კაცობრიობის ასოხმოვან დამწერლობაზე გადასვლასთან ერთად, ეგვიპტეც თანდათანობით გამოემშვიდობა ეროგლიფურ – იდეოგრამულ დამწერლობას, რომელმაც ეგვიპტესა და სხვა ქვეყნებში დაკარგა მნიშვნელობა და ისტორიის კუთვნილებად იქცა, ხოლო ჩინეთსა და იაპონიაში დღემდე შემორჩა.

ენათმეცნიერებასა და პალეოგრაფიაში უმთავრესად ყურადღებას ამახვილებენ დამწერლობის განვითარების ოთხ ძირითად ეტაპზე, რომლებმაც განაპირობეს თანამედროვე ასოხმოვანი დამწერლობის ჩამოყალიბება მსოფლიოში. შეიძლება ითქვას, რომ დამწერლობის თანამედროვე სახე ხარისხობრივად აყვანილია მაღალ საფეხურზე, თუმცა ცალკეული მათგანი საბოლოო სრულყოფისათვის მოითხოვს მეტ დაზუსტებასა და გამართვა – მოწესრიგებას.

დამწერლობა აზრისა და მეტყველების გადმოცემის ხატოვანი საშუალებაა. მისი ეტაპობრივი განვითარების სახეობებია: I – *პიქტოგრაფიული დამწერლობა*; II – *ეროგლიფურ-იდეოგრამული დამწერლობა*; III – *მარცვლოვანი დამწერლობა* და IV – *თანამედროვე ასოხმოვანი დამწერლობა*, შექმნილი ჩვენს წელთაღრიცხვამდე XI საუკუნეში და გავრცელებული ფინიკიელების მიერ.

პიქტოგრაფიულმა დამწერლობამ დიდხანს იარსება. მისი გარკვეული სახე გამოიმუშავდა დროთა განმავლობაში, ხოლო პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე ზოგიერთმა ელემენ-

ტმა ჩვენამდეც კი მოაღწია. პიქტოგრაფიული დამწერლობა, პირველ ყოვლისა, წარმოადგენდა ცალკეული საგნებისა და ზოგჯერ ბუნების მოვლენების ჩანახატებს, ზოგჯერ კი კომპოზიციებს, რომელთაც შესწევდათ უნარი გადმოეცათ ავტორის მარტივი ჩანაფიქრი. დამწერლობა სრულდებოდა სიპ ქვაზე, ფიცრაღქცეულ ხეზე, იშვიათად ტყავზე, კლდეზე; ქვის ლოდზე ნაკვეთ გეომეტრიულ ელემენტებსა და მსგავსი ხასიათის ფორმებს ეწოდათ *პეტროგლიფები*. საღებავები მზადდებოდა ანწლის ან სხვა რომელიმე მცენარისაგან, ფუნჯის მაგიერ იყენებდნენ ბუნებაში არსებულ ნებისმიერ გამოსადეგ მასალას. პიქტოგრაფიული დამწერლობა ნახატის მეშვეობით ასახავდა მომხდარ ამბავს, ადამიანში ჩასახულ სიყვარულისა თუ სიძულვილის გრძნობას, ნადირობის სიუჟეტებს. აქედან გამომდინარე, პიქტოგრაფიული წერილი-ნახატის შინაარსი დაახლოებით ყველგან და ყველასათვის თითქმის ერთიდაიგივე იყო, ერთმანეთისაგან განირჩეოდა მხოლოდ გამომსახველობის ნაირსახეობით. პიქტოგრაფიული ნახატი-ნიშნების ზოგიერთი სახეობანი დღესაც შემოგვრჩა. მაგალითად, ნიშნები-ნახატები უსიტყვოდ, მხოლოდ გრაფიკული გამომსახველობით აწესრიგებენ ტრანსპორტისა და ფეხით მოსიარულე ადამიანთა მოძრაობას; დახატული ისარი მიგვითითებს სასურველ მიმართულებაზე; ელვისებური ტეხილი ხაზი-ისარი მიგვანიშნებს მაღალი ძაბვის საშიშროებაზე; თავის ქალა და კიდურების ძვლების გადაჯვარედინება გვაფრთხილებს სასიკვდილო საფრთხის შესახებ და ა.შ. უდავოა, რომ ხშირად პიქტოგრაფიულ ნიშნებს უპირატესობა ეძლევა სიტყვიერ ან წერილობით განმარტებასთან შედარებით: ადვილადმსხვრევადი საგნების შემცველ ყუთს წარწერის ნაცვლად ახატია წვრილ, მაღალ ფეხზე შემდგარი ბოკალი, ან გაშლილი ქოლგა. პიქტოგრაფიული ნიშნების მნიშვნელობა იზრდება, როდესაც ასეთ ტვირთს გასავლელი აქვს გრძელი გზა და უწევს „შეხვედრა“ სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე ადამიანებთან. ასეთი

ნიშნების მიგნება და მათი სიმრავლე აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს საერთაშორისო საქონელბრუნვისათვის; უსაფრთხოების მანიშნებელი პიქტოგრამები – წარმოების დარგებისა და ახალი ტექნოლოგიებისათვის; საერთაშორისო სპორტული შეჯიბრებებისათვის შექმნილი პიქტოგრამები დიდ სამსახურს უწევენ სპორტსმენებს, ჟურნალისტებს და სტუმრებს.

თუ დამწერლობის განვითარების მომდევნო ეტაპზე უკვე ნებისმიერს შეეძლო ხელი მოეკიდა *კალიგრაფიისათვის* (კალიგრაფია – ლამაზად და გარკვევით წერა), ადრე, პიქტოგრაფიული ნიშნების შემსრულებლები იყვნენ მხოლოდ ცალკეული ნიჭიერი ადამიანები – მხატვრები. აქედან გაჩნდა მოსაზრება, რომ ხატვა წერის წინაპარია.

პიქტოგრაფიულ დამწერლობაზე აღმოცენდა შემდეგი სახის, უფრო მონესრიგებული, *იეროგლიფურ-იდეოგრაფიული დამწერლობა*. ეს გაერთიანებული ორი მონათესავე დამწერლობა თითქმის ერთი და იგივეა, განსხვავება მათ შორის გამოიხატება იმაში, რომ თუ იეროგლიფურ ნახატში თვალი გულისხმობს მხოლოდ თვალს, იდეოგრაფიულში – გარდა თვალისა, იძენს ხედვის (მხედველობის) მნიშვნელობასაც.

იეროგლიფი ბერძნული სიტყვაა („საღვთო“... „ამოკვეთილი“), ნიშნავს წმინდანთა, ქურუმთა დამწერლობის ასონიშანს. გამოიყენებოდა მონუმენტური წარწერებისათვის, იკვეთებოდა რა ქვაში, გამიზნული იყო შორი მანძილიდან წასაკითხად.

იდეოგრაფა (აზრის ჩანერა) აგრეთვე ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს საწერ ნიშანს, რომელიც ასახავს განზოგადოებულ გაგებას, ცნებას და არა ცალკეული ნივთის, ცხოველისა თუ ფრინველის ამსახველ იეროგლიფურ ნახატ ნიშანს.

მარცვლოვანი ისეთი დამწერლობაა, სადაც თითოეული ნიშანი წარმოადგენს სიტყვის მარცვალს, ბგერას ან ბგერათა ჯგუფს, რომელიც ერთი ამოსუნთქვით წარმოითქმება. მაგალითად: ინ-დო-ე-თი, ფერ-ნე-რა, კოს-მო-სი, სამ-ყა-რო და ა.შ. ეს დამწერლობა ინდოეთში ჩაისახა და მას ზოგან დღესაც

იყენებენ დევანალარის, ნალარის, ბრაჰმის, სინდჰის, გუჯარეთისა და ინდური წარმოშობის სხვა მრავალ დამწერლობაში.

სამივე დამწერლობამ: პიქტოგრაფიულმა, იეროგლიფურიდგოგრაფულმა და მარცვლოვანმა, საკუთარ წიაღში ჩაისახა მომდევნო, განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე აყვანილი დამწერლობის სახეობა. ამ გზით კაცობრიობამ მიაგნო ყველაზე უფრო მარტივ და ადვილად გამოსაყენებელ ანბანურ (ასობმოვან) დამწერლობას, რომელშიც გრაფემები (გრაფიკული ნიშნები) წარმოადგენენ ფონემების (ცალკეული ბგერები) განსახიერებას.

პირველი ანბანი შეიქმნა ჩვენს წელთაღრიცხვამდე დაახლოებით XII-XI საუკუნეებში, იგი ფართოდ იქნა გავრცელებული ფინიკიელების მიერ, რის გამოც შეერქვა მათი სახელი. იგი მსოფლიოს სხვადასხვა, როგორც დასავლეთის, ისე აღმოსავლეთის ქვეყნების ანბანების უმეტესი ნაწილის პირველწყარო გახდა. დასავლეთის განშტოებას საფუძვლად დაედო ფინიკიურისაგან წარმოშობილი ბერძნული ანბანი, ხოლო აღმოსავლეთის განშტოება წარმოიშვა არამეულისაგან, რომელიც, თავის მხრივ, ასევე ფინიკიურიდან გადმოღებული ანბანია.

სიტყვა ალფაბეტი წარმოადგენს ფინიკიური ანბანის პირველი ასონიშნების ნაერთს „ალფასა“ და „ბეტას“. თვით ალფაბეტი, ქართულად კი „ანბანი“ (ქართული ასოების „ანისა“ და „ბანის“ ნაერთი) წარმოადგენს ერთად აღებულ ასოების ტრადიციულად დამკვიდრებულ თანმიმდევრულ წყობას. ასოების რაოდენობა სხვადასხვა ერის ანბანში დამოკიდებულია ენის ბგერათა შემადგენლობის რაოდენობაზე, ხოლო ასოთა თანმიმდევრობის წყობა იმაზე, თუ რომელი პირველწყარო იქნა გამოყენებული საკუთარი ანბანის შესაქმნელად, რომელიც სხვა მონაცემებთან ერთად განსაზღვრავს მისი შექმნის უტყუარ თარიღს.

ფინიკიურ ასონიშნებს, ბგერების ასახვის გარდა, გააჩნდა თავისი გამომსახველობითი შინაარსი, რომელთა მნიშვნელობა მეცნიერების მიერ დადგენილი იქნა უმეტეს შემთხვევაში.

მიჩნეულია, რომ: ფინიკიური „ა“ – ალფა („ალფ“) ნიშნავდა ხარს, – ფინიკიელთა ღვთაებას, გრაფიკულად გამოისახა ხარის თავით (ფინიკიურ-ბერძნულ-ლათინური A); ასონიშანი „ბ“ – ბეტა („ბეტ“) ნიშნავდა სახლს, გამოიხატებოდა სამკუთხედის სახით, რომელშიც იგულისხმებოდა კარავი, ბინა; ასო „გ“ – „გიმელი“ – ნიშნავდა აქლემს, გამოხატავდა აქლემის მოღერებულ ყელს (ფინიკიურ-ბერძნული Γ); ასო „კ“ – კაფი – ნიშნავდა ხელისგულს, გამოსახავდა ხელისგულის ნაოჭებს (ფინიკიურ-ბერძნულ-ლათინური K); ოსტატურად შესრულებული ფინიკიური ასო „ტ“- ტეტი ნიშნავს გველს და მისი გრაფიკა გამოხატავს გორგლად ქცეულ გველს.

განსაკუთრებულად უნდა აღინიშნოს, რომ ფინიკიურ ასონიშნებს, გარდა თავისი ძირითადი, ბგერითი მნიშვნელობისა, გააჩნდათ რიცხობრივი მნიშვნელობაც. „ალფა“ შეესაბამებოდა – **1**, „ბეტა“ – **2**, „გიმელი“ – **3** და ყოველი შემდგომი ასო ყოველ შემდგომ რიცხვს, ხოლო ასო „ი“ = **10**, ასო „კ“ = **20**, „ლ“ = **30** და ა.შ. ასო „რ“ თუ = **100**, ასო „ს“ = **200**, „ტ“ = **300** და ასე ანბანის დასასრულამდე.

ფინიკიურ ალფაბეტში (მოძრავი ანბანი – ასოხმოვანი დამწერლობა, ძვ. წელთაღრიცხვის XII-XI საუკუნეები) იმთავითვე იყო 22 ასონიშანი. მასზე აღმოცენებული ბერძნული ანბანი (ძვ. წელთაღრიცხვის X-IX საუკუნეები) შედგებოდა 24 ასონიშნისაგან. დაახლოებით ორი საუკუნის შემდეგ ბერძნული ანბანი გამოყენებულ იქნა ლათინური ანბანის შესაქმნელად ძველი ეტრუსკების და თვით ლათინების მიერ. გადმოღებულ 24 ასონიშანს დროთა განმავლობაში მიემატა 2 ასო და ანბანი გახდა 26 ასონიშნისაგან შემდგარი. თავის მხრივ ლათინური ანბანი დაედო საფუძვლად მთელი რიგი ერების ანბანს, იგი უცვლელად, უკვე ჩვენი წელთაღრიცხვის VIII საუკუნეში გადავიდა ინგლისსა და გერმანიაში, IX საუკუნეში საფრანგეთსა და ესპანეთში, XIII საუკუნეში ჩეხეთში, XIV საუკუნეში პოლონეთსა და უნგრეთში, XVI საუკუნეში ბალტიისპირეთში. ამე-

რიკასა და ავსტრალიაში ლათინური ანბანი გავრცელდა ევროპელი კოლონისტების მიერ. დღეს ლათინური ანბანი უწევს სამსახურს პლანეტის თითქმის ნახევარზე მეტ მოსახლეობას.

ქართული დამწერლობა ერთერთი უძველესია მსოფლიოს 14 დამწერლობას შორის. 2016 წელს ქართული ანბანი გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია – **იუნესკომ** კაცობრიობის არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის წარმომადგენლობით ნუსხაში შეიტანა.

არსებობს შეხედულება, რომ ქართული ანბანი ისევე, როგორც ბერძნულ-ლათინური, არამეული და სხვა ზოგიერთი ანბანი, ფინიკიური ანბანის განშტოებაა. ქართულ ანბანს, თავის მხრივ, განშტოება არ გასჩენია. ფინიკიურიდან ჩვენს წელთაღრიცხვამდე დაახლოებით V საუკუნეში გადმოღებულმა ქართულმა „ასომთავრულმა“ დროთა განმავლობაში რამოდენიმე სახეცვლილება განიცადა. ეს სახეცვლილებანი საფუძვლად დაედო ქართული ანბანური დამწერლობის სამ გრაფიკულ სახეობას: I – *ასომთავრული (მრგვლოვანი)*, II – *ნუსხური (ნუსხა-ხუცური)*, *შედარებით კუთხოვანი*, და III – *მხედრული, ისევე მრგვლოვანი*. ასომთავრული იგება ორ პარალელურ ხაზს შორის, ხოლო ამ ანბანის ყოველი ასოს მოხაზულობის პროპორცია არ სცილდება კვადრატის ფარგლებს.

ქართული ასომთავრული ანბანი, განყოფილი ფინიკიური 22 ასოს მიხედვით „ანი“- დან „ლან“- ამდის, საკუთრივ ქართული ასობგერების რიგი „ლანი“- დან „ჰაე“-მდე, დამატებით შევსებული ძველად ხმარებაში არსებული კიდევ ხუთი ასოთი, რომლებიც გამოხატავდნენ უმთავრესად ხორხისმიერ კომბინირებულ ბგერებს, მთლიანობაში ითვლიდა 38 ასონიშანს და მათ შესატყვის 38 ბგერას. აღნიშნული ხუთი ასონიშანი-ბგერა (ჴ, ა, ლ, ჳ, ჭ) დროთა განმავლობაში აღარ იხმარებოდა, გამოაკლდა ქართული ანბანის სამივე სახეობას, და საბოლოოდ დარჩა 33 ასონიშანი-ბგერა. დააღწია რა თავი ზედმეტ სირთულეებს,

ქართული ანბანი გაიმართა, გამარტივდა და გახდა მსოფლიოში ყველაზე უფრო მონესრიგებული ანბანი, რაც აღიარებული არის კიდევ თანამედროვე მეცნიერების მიერ. დღეს ჩვენი ანბანი მსოფლიოს ხალხთა სხვა დანარჩენ ანბანთაგან განსხვავდება იმით, რომ როგორც იწერება, ზუსტად ისევე იკითხება, ყოველგვარი ნიუანსური ხასიათის ცვლილებათა გარეშე.

ქართული ასომთავრულის გრაფიკა ჩასმულია კვადრატში. მისი, ისევე როგორც ყოველი ანბანის აგებისას, მიმართავენ დამხმარე მკრთალ უჯრედებიან ბადეს. უმრავლესი ასოების სიმაღლის სიგანესთან შეფარდება პირობითად არის $2 : 1$. ასომთავრულში არის ასოები, რომლებიც მთლიანად ავსებენ კვადრატს, ნაწილი კვადრატში სამი მეოთხედით ზის, ზოგი კი კვადრატის ნახევრით კმაყოფილდება. თუ ასომთავრულის ასაგები ასოს ძირითად ფართობად პირობითად მივიჩნევთ კვადრატს 4×4 სმ-ზე, მთელი ანბანი იქნება 4 სმ სიმაღლის, ცალკეული ასონიშნების სიგანე კი სხვადასხვა. ჩამონათვალში მოყვანილია ასომთავრულის შესაბამისი თანამედროვე ასონიშნები: 4×4 სმ კვადრატში თავსდება შემდეგი ასოები: **ო, უ** – 2 ასონიშანი; $4 \times 3,5$ სმ უჯრედში – **დ, ვ, ზ, თ, ლ, რ, ფ, ქ, ჯ, ჰ** – 10 ასონიშანი; 4×3 სმ უჯრედში – **ა, ბ, გ, მ, ც, ძ, ჭ** – 7 ასონიშანი; $4 \times 2,5$ სმ უჯრედში – **ჰ, ყ** – 2 ასონიშანი; 4×2 სმ უჯრედში – **ე, ი, კ, ნ, ს, ტ, ლ, შ, ყ, ჩ, წ, ხ** – 12 ასონიშანი; სულ 33 ასონიშანი. საკუთრივ ასომთავრულის მოხაზულობა წარმოდგენილია ქვემოთ.

ასოები ერთი სისქის ხაზით იგება, სწორი ასწვრივი ხაზები ერწყმიან რკალისებრ ხაზებს, რის გამოც ქართული ასომთავრული მიჩნეულია მრგვლოვან ანბანად. მისი თითქმის ყოველი ასო, აგებული ასწვრივ ხაზზე, ან ქვედა ჰორიზონტულ ხაზთან შეხებული რკალისებური ელემენტის ერთი წერტილით, ტოვებს ნაკლებად მდგრად შთაბეჭდილებას. მაგრამ ეს ასოები, უკვე განყოფილი ნებისმიერ ტექსტში, საოცრად წონასწორდება და გვიჩვენებს საკუთარი გრაფიკის უბადლო სილამაზესა და დი-

ნამიურობას. ტექსტში იგი ძაფზე ასხმულ, ძვირფასი ქვებისაგან შემდგარ მძივებს მოგვაგონებს (ბოლნისის სიონის საღმრთო ნარწერა და სხვ.). არსებობს XI საუკუნის ქართველი მემკვიდრის ცნობა იმის შესახებ, რომ ქრისტეს დაბადებამდე III საუკუნეში, სახელდობრ, 284 წელს მეფე ფარნაოზმა ასომთავრული ანბანი სავალდებულო გახადა ყველა ქართველ ტომთათვის გამოსაყენებლად. აი, რას გვამცნობს XI საუკუნის ქართველი ისტორიკოსი ლეონტი მროველი „ქართლის ცხოვრებაში“ – „ესე ფარნაოზ იყო პირველი მეფე ქართლისა შინა ქართლოსის ნათესავთაგანი. ამან განავრცო ენა ქართული და არღარაი იზრახებოდა სხუაი ენა ქართლისა შინა თვინიერ ქართველისაი და მაშინ შექმნა მნიგნობრობაი ქართული“. უკანასკნელი უნდა გავიგოთ, როგორც ასომთავრულის ერთიან სახელმწიფო სავალდებულო ანბანად გამოცხადება და ამ ანბანით წერა იმ ლიტერატურისა, რომელიც წარმოადგენდა იმდროინდელი საქართველოს სულიერ საზრდოსა და საგანძურს.

დადგენილია, რომ საქართველოში ხუთი ათასზე მეტი კულტურის მატერიალური ძეგლია, რაც ფასდაუდებელი ისტორიული ფაქტობრივი მასალაა. ცნობილია, რომ „ასომთავრული“ სატიტულო, ოფიციალური მონაცემების შრიფტია, ძეგლების უმეტესი ნაწილის – ტაძრების, ეკლესიების, მონასტრების, ციხე-კოშკების შემონახული საზედაო ნარწერები მეტწილად შესრულებულია ასომთავრულით, ისევე, როგორც მათ შიდა კედლებზე მოხატული ფრესკების ნარწერები. ძველი ქართული დამწერლობის სახეობათა (ასომთავრულის, ნუსხურის) შესწავლა ნებისმიერ მსურველს მისცემდა შესაძლებლობას გასცნობოდა ჩვენი ერის ხელნაწერი წიგნების საგანძურს, რაც ხელს შეუწყობდა საკუთარი ქვეყნის მდიდარი წარსულის უკეთ გაგებას. დედანის კითხვას მეტი სარგებლობა მოაქვს, ვიდრე მის სიტყვანაბრუნებ ტექსტს.

ქართული დამწერლობის მეორე სახეობა *ნუსხა-ხუცური* წარმოიშვა დედანბანის – ასომთავრულისაგან და მის პარა-

ლელურად იარსება XIX საუკუნემდე, ნუსხა-ხუცურის წარმოშობა განაპირობა დამწერლობის ხალხში განვრცობამ, ჩქარი წერის შემოღების მოთხოვნილებამ. და თუ ასომთავრული სამსახურს უწევდა ძირითადად საზედაო, სასათაურო წარწერებს, ნუსხური იყო ვრცელი ტექსტის „სადამწერლობო“ ანბანი – შრიფტი (ნუსხა – სია, წერილი, გაკრული ხელით ნაწერი). ნუსხა-ხუცურის აღნაგობა განსხვავდება ასომთავრულისაგან. თუ ასომთავრული იგება ზუსტად ორ სწორ პარალელურ ხაზს შორის, ნუსხურის ასოთა მოხაზულობა აგების ამ ტრადიციას არღვევს, თავსდება ოთხ ხაზს შორის და ხელსაყრელად აჩენს შრიფტის გამოტანით ელემენტებს.

ასომთავრულის დაფებში ნაჩვენებია, თუ როგორ გადაიზარდა ასომთავრული მხედრულში. ეს გზა ქართულმა დამწერლობამ განვლო ასომთავრულში ნუსხურის აღმოცენების მეოხებით. ნუსხური დამწერლობა ქართული ანბანის დამოუკიდებელი ნაირსახეობაა, ასომთავრულის ნიაღში ჩასახულმა, თავის მხრივ შობა მხედრული დამწერლობა ისე, რომ საგრძნობლად შეუნარჩუნა ნათესაური კავშირი თვით დედანბანთან – ასომთავრულთან. ეს პროცესი არ ყოფილა მარტივი; თუ ასომთავრულს უწოდებდნენ მრგვლოვანს, ხოლო ნუსხური მიაკუთვნეს კუთხოვანს, მხედრულის ჩასახვის ტენდენციისას, როგორც ჩანს, თავიდანვე იქნა გააზრებული გამრგვლოვანება. ამ მიმართულებით წარმართული ძალისხმევით მიღებულ იქნა მესამე სახის დამწერლობის ყოველმხრივ შემკული მოხაზულობა.

დღეს ქართველი ერი სარგებლობს *მხედრული შრიფტით*, რომლის მომხიბლავი აღნაგობა, ორნამენტული მრგვლოვანება მსოფლიოში არსებულ 14 ანბანთა შორის მას საუკეთესოთა რიგში აყენებს. ამასთანავე იგი ითვლება ადვილად საკითხავ ანბანად. ასომთავრული დამწერლობა, რომელიც თავდაპირველად გამოიყენებოდა სიპ ქვაზე მონუმენტური წარწერების შესაქმნელად და გათვალისწინებული იყო შორიდან ნაკითხად, თავისი მრავალსაუკუნოვანი არსებობის მანძილზე

არ იცვლის სახეს. არც ნუსხურს, რომელმაც თავის მხრივ შვა მხედრული დამწერლობა, არ შეუცვლია საკუთარი სახე. მხედრული კი ქართველ ერს მოევლინა ისტორიული ოქროს ხანის გარიჟრაჟზე, როდესაც გაერთმთლიანებულ საქართველოს ესაჭიროებოდა უნახნაგო, ნათელი სახის, ადვილად საკითხავი და ასევე ადვილად საწერი ანბანი ხალხში, ანუ მხედრობაში გასავრცელებლად. არცერთ ანბანს მსოფლიოში არ ჰქვია „მხედრული“. ახალი ანბანისათვის „მხედრულის“ შერქმევაზე გავლენა იქონია ალბათ იმანაც, რომ ყოველი ქართველი, ქალაქსა და სოფლად მცხოვრები, იყო მხედრული სულის მატარებელი. ანბანს შემდგომშიც აღარ შეცვლია სახელწოდება, ერის წინაშე დამსახურების ნიშნად შეუნარჩუნდა პირვანდელი ლამაზი სახელი.

ქართული დედაანბანი – ასომთავრული შეიქმნა V საუკუნის დამლევისათვის ქრისტეს დაბადებამდე, ნუსხური ჩამოყალიბდა V–VI საუკუნეებში, ხოლო მხედრული გამოისახა VIII საუკუნეში. ქართულ დამწერლობას სამივე ერთდროულად ემსახურა XIX საუკუნემდე. შემდეგ კი საგანგებოდ გამოეყო და გაბატონდა „მხედრული“. და ჩვენ დღეს ვსარგებლობთ დამწერლობის ამ სახეობით, წინა ორი სახის ნიმუში კი, – ასომთავრული და ნუსხური, ვალმოხდილი თავისი წარმომშობი ერის წინაშე, იქცა ისტორიის კუთვნილებად.

მხედრულის ერთერთი ნაირსახეობის ე.წ. *აკადემიური შრიფტის* აგება ხდება ძირითადი კანონზომიერებათა ყველა პირობის დაცვით. სიმაღლისა და სიგანის ძირითადი შეფარდების – 9x4 გათვალისწინებით ასონიშანი 9 სმ სიმაღლისაა, ერთმაგი, ე.ი. ყველაზე ვიწრო ზომის ასონიშანი 4 სმ სიგანისაა. ამ ასონიშნის ძირითადი შტრიხის სისქე უდრის ასონიშნის სიმაღლის ერთ მეცხრედს, ხოლო შემაერთებელი შტრიხის სისქე ძირითადი შტრიხის სისქის ნახევარს. ასონიშანთა სხვადასხვა ფგუფისათვის სიმაღლისა და სიგანის შეფარდება განსხვავებულია მათი მოხაზულობის არაერთნაირი სიგანის

გამო. თუმცა, როდესაც საუბარია შრიფტის სიმაღლისა და სიგანის შეფარდებაზე და აღნიშნება ამა თუ იმ მოხატულობის შრიფტის ზომა, საზომ ერთეულად მიიჩნევენ ერთმაგი ასონიშნის ზომებს, ამ შემთხვევაში 9 სმ X 4 სმ .

ყოველ ასონიშანს აქვს თვალი – ბირთვი და გამოტანითი ელემენტები ანუ კიდურები. თუ ავიღებთ ასო მ – ს, მისი თვალი იქნება ქვემოთ მოხაზული ბირთვი, გამოტანითი ელემენტი ზემოთ აღმართული ხაზი მოკაუჭებული მარცხნივ. საზომი მონაცემების გათვალისწინებით მიღებულია შემდეგი დახარისხება :

ერთმაგი ასონიშნებია : ა, ბ, გ, ე, ვ, ზ, ი, კ, მ, ნ, პ, უ, ს, ქ, ყ, შ, ჩ, დ, ნ, ჭ, ხ, ჰ; თითოეული მათგანი აგებულია სწორკუთხედში ზომით 9 X 4 სმ, რომელიც ამ ანბანში ითვლება ძირითად ზომად.

სიგანით ერთმაგნახევრამდე ასონიშნებია, რომლებიც იგება 9 X 5 სმ სწორკუთხედში : ო, ტ, უ, ფ, ც, ჯ ;

ერთმაგნახევრიანებად, რომლებიც იგება 9 X 6 სმ-იან სწორკუთხედში, მიაჩნიათ დ, თ, რ, ლ ასონიშნები ;

ერთმაგნახევრიანზე მეტი სიგანის ასონიშანია: ლ .

თუ მთავრული შენდება ორ ჰორიზონტულ საკონტროლო ხაზს შორის, რომლებიც სიმაღლეში ერთიმეორისგან დაშორებულია 9 სმ-ით, ნუსხური იგება ოთხ ხაზში. ამ შემთხვევაში ასომთავრულის პარალელური ხაზების ერთიმეორეში ჩადგმით იქმნება ოთხი ჰორიზონტული ხაზი, სადაც ორ განაპირა ხაზს შორის მანძილი უნდა იყოს 14 სმ. მაშინ ასონიშნის ბირთვისათვის განკუთვნილი იქნება 4 სმ, ხოლო გამოტანითი ან ატანითი კიდურებისათვის 5 – 5 სმ, როგორც ბირთვის ზოლის ზემოთ, ასევე ქვემოთ.

მთავრული რომ ვაქციოთ ნუსხურ შრიფტად, საჭიროა მთავრულის 7 ასონიშნის მაგიერ შეიქმნას მთავრულის მოხაზულობის იერიდან გამომდინარე, მაგრამ უკვე სხვა ზომის იგივე 7 ასონიშანი: ა, თ, ი, ო და ქ, ნ, ჭ. აქ, ასონიშნები: ა, თ, ი, ო ნუსხურისათვის იგება 4 სმ სიმაღლის, ხოლო ასონიშნები: ქ, ნ, ჭ – 14 სმ სიმაღლის.

ამ 7 ასონიშნის შეცვლით მთავრულის მთელი ანბანი გადაიქცევა ნუსხურ ანბანად, რომელიც ახლა უკვე განლაგდება პარალელურ ოთხხაზიან ნახაზის სიმაღლეში (5 + 4 + 5 = 14 სმ). სხვა დანარჩენი ასონიშნები შეუცვლელად გამოიყენებიან როგორც მთავრულ, ისე ნუსხურ ანბანშიც.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ყველაზე სრულყოფილად ითვლება ისეთი დამწერლობა, რომლის ბგერათა (ფონემათა) რაოდენობა ზუსტად შეესაბამება ასონიშანთა (გრაფემათა) რაოდენობას. ამასთან, თუ ანბანში შემავალ ყოველ ასონიშანს მხოლოდ ერთი რომელიმე ბგერის გამოთქმის ფუნქცია აქვს დაკისრებული, ეს ნიშნავს, რომ ასეთი ანბანი (ალფაბეტი) უაღრესად მონესრიგებულია, სადაა, ადვილად ასათვისებელი და ყოველგვარ დაბრკოლებათა გარეშე გამოსაყენებელი. ცხადია, ასეთი უპირატესობის მქონე ანბანი სრულყოფილია, თუ იგი ადვილად საკითხავიც არის. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს მხედრულის ერთერთი მნიშვნელოვანი ღირსება – ადვილკითხვადობა ბირთვისა და გამოტანითი ელემენტების ჰარმონიული შეფარდების გამო (სატექსტო, ნუსხური შრიფტი). თუ დავუშვებთ, რომ ბირთვი ანუ თვალი უდრის 3 ერთეულს, ხოლო მისი ზედა და ქვედა კიდურები (გამოტანითი ელემენტები) – 5 ერთეულს, ასეთი პროპორცია სტრიქონში ამ ანბანს ხდის სახიერად ლამაზს და მოხდენილს, ნატიფი მრგვლოვანი მოხაზულობა კი აძლევს წელში გამართულ და ამასთანავე აუფურულ – ორნამენტულ გარეგნობას.

რაც შეეხება მის მონესრიგებულობასა და ადვილკითხვადობას, მოვიყვანთ ინგლისელი ენათმეცნიერის უილიამ ედუარდ დევიდ ალენის მოსაზრებას: „ქართული ენის ბგერათა სიუხვესა და მრავალფეროვნებას ქართული ანბანი სრულად და ზუსტად გამოხატავს; ყოველ ცალკეულ ბგერას ცალკეული ასონიშანი შეესაბამება, ყოველი ასონიშანი ზუსტად და მკაფიოდ გამოითქმის; ამ თვალსაზრისით მას ვერცერთი სხვა ანბანი ვერ შეედრება“.

საქართველოში ფართოდ გამოიყენება *ლათინური შრიფტი*. მას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ნიგნების, პლაკატების, აფიშების, აზრებისა და ფირნიშების მხატვრულ გაფორმებაში. ქართულ და ინგლისურ ენებზე წარწერები მოითხოვენ ლათინური შრიფტის სხვადასხვა სახეობის აგების წესების ფლობას და დანიშნულებისამებრ გამოყენების ხერხებს. ორენოვან წარწერებს ესაჭიროება მათ აღნაგობათა შორის გრაფიკულ-გამომსახველობითი კავშირის დამყარება, რათა დაცულ იქნას პლასტიკის ერთიანი რიტმი. ეს ამოცანა განსახორციელებლად საკმაოდ რთულია და აუცილებლად ანგარიშგასაწევი.

ლათინური დამწერლობა წარმოიშვა ბერძნული ანბანისაგან, რომელიც თავის მხრივ წარმოადგენდა ფინიკიური ანბანის თითქმის უცვლელ სახეს. თვითონ ლათინური ანბანი კი, შემდგარი 26 ასონიშნისგან, საფუძვლად დაედო მთელი რიგი ერების ანბანებს ევროპაში, ამერიკასა და ავსტრალიაში. ამ ანბანის გეოგრაფია ვრცელია და სწორედ ეს ზრდის მის მნიშვნელობას კაცობრიობისათვის.

პალეოგრაფიაში, – მეცნიერებაში ძველთაძველი ხელნაწერების შესახებ *მაიუსკულის* (ლათინურად – მოდილო) სახელწოდებით ცნობილი დამწერლობის ფორმა ახლოსაა იმდროინდელი ლათინური შრიფტის მთავრულის მოხაზულობასთან, ხოლო რაც შეეხება *მინისკულს* (ლათინურად – მცირე, მომცრო), იგი შედგებოდა მთავრულის მსგავსი ასოებისაგან და წარმოადგენდა ნუსხურ შრიფტს. ლათინური შრიფტების განვითარების შემდგომ გზას საფუძვლად დაედო მინისკული, VIII–IX საუკუნეებში მასში განმტკიცდა ნუსხური მოხაზულობა. *მინისკულად* წოდებულმა *კაროლინგების* ალფაბეტმა იარსება XVI საუკუნემდე.

ლათინური დამწერლობის უძველეს სახეობას ეწოდება *კაპიტალური*. იგი შეიქმნა და განვითარდა რომის იმპერიის დროს. ამ შრიფტით ამკობდნენ მონუმენტურ არქიტექტურულ ნაგებობებს, განსაკუთრებით ტრიუმფალურ თაღებს.

XI–XV საუკუნეებში დასავლეთ ევროპაში ვრცელდება ე.წ. *გოთური შრიფტი*. ეს შრიფტი იგივე მინისკულია (ე.ი. „მომცრო“), ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ასოები ტეხილი და კუთხური ფორმისაა. გოთური შრიფტი სამი ნაირსახეობის იყო: 1. *ტექსტურა* – ძველი დამწერლობა, ვერტიკალური რომბისებური დაბოლოებებით. 2. *ბასტრადა* – ნეეტიანი დამწერლობა, ესეც კუთხური და ტეხილი, ყველაზე უფრო გავრცელებული გერმანიაში და 3. *მრგვალგოთური* – მეტნაკლებად მომრგვალებული მოხაზულობისა, საიდანაც აღმოცენდა ალორძინების ხანის *ჰუმანისტური* დამწერლობა. მან შეცვალა წინამორბედი, თუმცა გერმანიაში წმინდა გოთური დამწერლობა რჩება ნაციონალურ შრიფტად.

ჰუმანისტური შრიფტი ჩნდება XV–XVI საუკუნეებში. მისი პირველი ნიმუშები გვხვდება ფლორენციაში, ჯერ კიდევ XIV საუკუნეში. მის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობა მიიღო ლათინური შრიფტის მანამდე არსებულმა ყველა სახეობამ.

პირველი ნაბეჭდი ნიგნი ევროპაში, შესრულებული მრგვალგოთური მოხაზულობის დამწერლობით, პირველად დაისტამბა გერმანიაში 1454 წელს *იოჰან გუტენბერგის* მიერ. ბუნებრივია, რომ ნიგნის ბეჭდვის განვითარებამ მოითხოვა ახალი შრიფტები.

ჰუმანისტური შრიფტის საფუძველზე იტალიაში შექმნილ ახალი მოხაზულობის შრიფტებს *ანტიკვა* უწოდეს ანტიკური ეპოქის დამწერლობასთან მსგავსების გამო. ეს შრიფტები შემოვიდა ხმარებაში საფრანგეთში, გერმანიაში, ნიდერლანდებსა და ინგლისში XVI საუკუნის მეორე ნახევრიდან.

მართებულია ლათინურთან ერთად რუსული დამწერლობის აღმოცენებისა და განვითარების ისტორიის მოკლე განხილვა, რადგანაც ძირითადად ლათინური ანბანის საფუძველზე, ასონიშნების მცირეოდენი გრაფიკული ცვლილებებისა და გადაკეთების შედეგად შეიქმნა დამწერლობის არმქონე ერების ანბანები ყოფილი საბჭოთა კავშირის სივრცეში. ანბანები შეიქმნა აგრეთვე იმ ერებისათვის, რომლებსაც ჰქონდათ დამწერლობა, მაგრამ არ სარგებლობდნენ ლათინური ანბანით.

ძველ სლავურ დამწერლობას იცნობენ X საუკუნიდან ორი სხვადასხვა მოხაზულობის შრიფტით, რომელთაც ეწოდებოდათ *გლაგოლიცა* და *კირილიცა*. მათი სახელწოდებანი უკავშირდებიან ავტორებს, *ბულგარელ განმანათლებელ ბერებს*, – *კირილესა* და *მეთოდეს*. რუსულ დამწერლობას საფუძვლად დაედო *კირილიცა*. იგი შედგება ჩრდილო-აღმოსავლეთ ბიზანტიაში გავრცელებული დამწერლობის მთელი რიგი ასოებისაგან, რომელთაც დაემატა ახალი, სუფთა სლავური ბგერების აღსანიშნავი გრაფემები, რომლებიც ბერძნულ ენაში არ არსებობდა. XI საუკუნის რუსული ხელნაწერები შესრულებულია კირილიცით, განსაკუთრებული ხელწერით – *უსტავი*ით, რომელიც XIV საუკუნეში შეცვალა *პოლუუსტავმა*. ჩქარი წერის მოთხოვნილებამ იგი გადაზარდა *სკოროპისის* სახეობის შრიფტში, მისი უფრო მომრგვალებული მოხაზულობის სახეობიდან კი შეიქმნა *სამოქალაქო შრიფტი*. სასულიერო წიგნების სასათაურო შრიფტი („*რუსკაია ვიაზ*“) ერთმანეთში გადაჭდობილი და ჩახვეული ასოებით ქმნიდა ლამაზ შთაბეჭდილებას, მაგრამ ძნელად კითხვადი და პრაქტიკულად გამოუსადეგარი იყო. დამწერლობის მონესრიგების მიზნით რეფორმატორმა *იმპერატორმა პეტრე I* სწავლულებთან ერთად ანბანის მოხაზულობაში და ბგერათა სტრუქტურაში შეიტანა ცვლილებანი, შედარებით გაასადავა, მიუმატა „მფშვინავი“ და „იოტიური“ ბგერების აღმნიშვნელი ასონიშნები. ამ ანბანს ეწოდა *ჯერ სამოქალაქო (Гражданский шрифт)*, შემდეგ კი *პეტრეს შრიფტი (Петровский шрифт)*.

პირველი ქართული წიგნი დაიბეჭდა ქ. რომში 1629 წელს, ხოლო *პირველი ქართული წიგნი საქართველოში* – თბილისში 1709 წელს, *მეფე ვახტანგ VI* მიერ დაარსებულ სტამბაში. რომის შემდეგ ქართული წიგნი დაისტამბა ქ. მოსკოვში 1705 წელს, მისი გამოცემა განახორციელეს იქ მოღვაწე ქართველმა დიდებულებმა მეფე არჩილ II თაოსნობით.

დამწერლობის განვითარების ისტორიის, მისი აღმოცენე-

ბის, განვითარებისა და სრულყოფის დიდი და ხანგრძლივი გზის ცოდნა საშუალებას აძლევს მხატვარს შემოქმედებითად გამოიყენოს წარსულის მდიდარი მემკვიდრეობა, გაითვალისწინოს, რომ უპირველეს ყოვლისა ძირითადი მოთხოვნილება არის შრიფტის ადვილად კითხვადობა, ხასიათის და მოხაზულობის შესაბამისობა სამუშაოს მიზანთან და შინაარსთან. ბუნებრივია, რომ ერთი და იგივე შრიფტი ნაკლებად გამოდგება წიგნის, პოლიტიკური პლაკატის, თეატრალური აფიშის ან სავაჭრო-სარეკლამო ფურცლის მხატვრული გაფორმებისათვის. ნებისმიერი შემთხვევა მოითხოვს ინდივიდუალურ მიდგომას. შრიფტის კომპოზიციური გადანწყვეტა უნდა ესადაგებოდეს ტექსტის შინაარსს, შესასრულებელი სამუშაოს დანიშნულებასა და ხასიათს.

შრიფტის აგვის ძირითადი კანონზომიერებანი

როგორც ანაწყობი, ისე ნახატი შრიფტის აგვის პრინციპი და ასონიშანთა ელემენტებიც ერთი და იგივეა. ანაწყობ შრიფტში მკაცრად იყო დაცული ტექნიკური მოთხოვნილებანი ლიტერების შესაქმნელად, რასაც სჭირდებოდა ნახატი, პუანსონი (ქანდაკი), მატრიცა (ყალიბი). ნახატი შრიფტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი პროპორციის, მოხაზულობის, ფორმისა და ზომის. ცხადია, რომ ამ შემთხვევაშიც საჭიროა დაცული იქნას რიტმი, მდგრადობა და წონასწორობა, დინამიურობა, ოპტიკური ილუზიების ანგარიშგანევა და სხვა ფაქტორები. ყველა სავალდებულო პირობა და კანონზომიერება ერთნაირად აუცილებელია როგორც ქართული, ასევე ლათინური შრიფტის აგვის დროს, თუნდაც იმის გამო, რომ ჩვეულებრივ ორივე იგება ორი სხვადასხვა სისქის შტრიხისაგან. როგორც წესი, ძირითადი (ვერტიკალური) შტრიხი გაცილებით სქელია, ვიდრე შემაერთებელი (ჰორიზონტალური).

შრიფტი, პირველ რიგში, ტექსტის გამოსახვის საშუალებაა. განსხვავებული მოხაზულობის იერის გამო მის სახეობებს ეწო-

დება: *მონუმენტური, დეკორატიული, დინამიკური, სტატიკური, ნაციონალური ელემენტების მატარებელი* (მაგ. ქართული შრიფტი) და სხვ. შრიფტის ღირსების დასადგენად უნდა შევისწავლოთ მასში არსებული რიტმი, პროპორციები, სივრცობრივი ილუზიები, ელემენტების, ქიმების ნაირსახეობა და ა.შ. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა თითოეული გრაფემის (ასონიშნის) ჩონჩხის აღნაგობის სისწორეს. შრიფტის ყოველგვარი ახალი ნაირსახეობის შექმნისას ასონიშნის ძირითადი თვისებები არ უნდა იკარგებოდეს გადაჭარბებული შემოქმედებითი სითამამით გამოწვეულ ფანტასტიკურ ფორმებში. შრიფტის აგება და მის ახალ სახეობაზე მუშაობა მოითხოვს სერიოზულ დამოკიდებულებას და შემოქმედებით სიღინჯეს. მხატვარი თავის მოღვაწეობაში უნდა ეყრდნობოდეს კაცობრიობის მიერ საუკუნეთა განმავლობაში გამომუშავებულ შრიფტის აგების ძირითად კანონზომიერებებს. შრიფტის აგების ძირითადი წესების შემუშავებაში უდიდესი დამსახურების მქონე დიდი მოღვაწეები იყვნენ: *დიურერი, ჟოფრუა, ტორი, ბოდონი, დიდო, ელ ზევირები, ბასკერვილი* და სხვანი. მათი მონაწილეობით შემუშავებული აგების კანონზომიერებანი სავსებით ესადაგება ქართულ ანბანს, რის გამოც ამ წესების მოყვანა შესაძლებელია ქართული და ლათინური სახვითი მაგალითებით.

რიტმი

როგორც ნახატ, ისე სასტამბო შრიფტში მთავარია რიტმის დაცვა, რომელიც იქმნება ასონიშნების ცალკეული ელემენტების *მოხაზულობითი ნათესაური კავშირით*: ასონიშნის *კონტურით, ზომების შეფარდებით* (სიმაღლე : სიგანე), *შტრიხების სისქით* (ძირითადის და შემაერთებლის), *შიდა ფართობით, – ბირთვით ანუ თვალით, ერთნაირი ქიმებით* ყველა ასონიშანში. რიტმი უნდა იქნას დაცული როგორც ყოველ ასონიშანში, ისე მათგან შემდგარ სიტყვებს შორის და თუ ამას საჭიროება მოითხოვს, მთელ გვერდებს შორისაც კი.

პროპორცია

შრიფტის პროპორციის დადგენაზე მუშაობდნენ წარსულის უდიდესი მხატვრები. ასონიშნებისათვის გამოსახვის ყველა გავრცელებული ფორმა საუკუნეთა მანძილზე უმთავრესად სწორკუთხედი იყო. თუ სიუჟეტური გამოსახულებისათვის სახვით ხელოვნებაში გამოიყენებოდა როგორც ვერტიკალური, ისე ჰორიზონტული სწორკუთხედი, შრიფტისათვის დადგინდა ვერტიკალური სწორკუთხედი, მისი პრაქტიკული ხელსაყრელობის გამო. ჰორიზონტულ სწორკუთხედებში ჩახაზული ასონიშნები მოგვცემდნენ ძალიან განიერ, ძნელად წასაკითხ და არაეკონომიურ შრიფტს, დაარღვევდნენ წიგნის მიღებულ ფორმატს და გაზრდიდნენ საბეჭდი ქალაქის ხარჯს.

შრიფტის აგებისას საუკეთესო პროპორციად ითვლება სიმალის და სიგანის შეფარდება – 3:1 და 3:2, მიუღებელია 1:3 და 2:3, როდესაც შეფარდებაში წინა რიცხვები ეკუთვნის სიმალეს. პროპორციულობა შრიფტში ბევრად არის დამოკიდებული აგრეთვე ძირითადი და შემაერთებული ხაზების სისქეზეც. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რა დონეზე იქნება დაყენებული ასონიშნის შემაერთებელ ხაზი – ზუსტად შუაში, ზემოთ ან ქვემოთ, თუ *ოქროსკვეთის კანონის* მიხედვით მიგნებულ შუანელში (არა გეომეტრიულ ცენტრში, არამედ ამ რეგიონის ისეთ ნერტილში, რომელიც ქმნის თვალისათვის მისაღებ შუანელის ილუზიას). ალორძინების პერიოდში *ოქროსკვეთის პრინციპი* უდიდეს როლს თამაშობდა შრიფტის ჰარმონიულობის დაცვაში.

ოქროსკვეთა არის სწორი ხაზის მონაკვეთის დაყოფა ორ არათანაბარ ნაწილად, მონაკვეთები არ არის თანატოლი და დაყოფაც ასიმეტრიულია. მაგრამ ეს უტოლობა უფრო მეტად ქმნის ჰარმონიასა და წონასწორობას, ვიდრე ყველა სხვა ნებისმიერი პროპორცია. მისი ფორმულა ასეთია: $1:X=X:(1-X)$, სადაც 1 ნიშნავს მთელ მონაკვეთს, ხოლო X მის უდიდეს ნაწილს.

მიჩნეულია, რომ ასეთი ორი მონაკვეთი ასონიშნის აგებისთვის ყველაზე უფრო ჰარმონიულ სწორკუთხედს ქმნის. მისი

ნახნაგების შეფარდება ერთიმეორესთან დაახლოებით ისეთია, როგორც სამი ორთან.

სიმეტრია და ასიმეტრია

ქართულ ანბანში თავისი მოხაზულობით სიმეტრიული ასონიშნებია : **ი, ო** ; მიჩნეულია, რომ ასიმეტრიული ასონიშნებია :

მარჯვნივ გახსნილი – **დ, თ, ლ, ნ, რ, ს, ტ, ღ, ჩ, ც, ნ, ხ** ;

მარცხნივ გახსნილი – **ა, ბ, გ, ე, ვ, ზ, კ, მ, პ, ჟ, უ, ფ, ქ, ყ, შ, ძ, ჯ, ჭ, ჰ.**

მაშასადამე, ქართულ ანბანში სიმეტრიულია ორი, ასიმეტრიული მარჯვნივ გახსნილი – თორმეტი და გახსნილი მარცხნივ – ცხრამეტი.

ლათინურ ანბანში სიმეტრიულია – **A, H, I, U, M, O, V, T, X, Y, W.**

ასიმეტრიული გახსნილი მარჯვნივ – **B, C, D, E, N, G, L, Q, R, K, F.**

ასიმეტრიული გახსნილი მარცხნივ – **J, S, Z.**

მოხაზულობის თავისებურების გამო ასონიშნის შუახაზმა შეიძლება გაიაროს სხვადასხვა დონეზე. საერთოდ კი მისი დაყენებისათვის მეტწილად მიმართავენ ასოს შიდა ფართობის ნაწილების პროპორციული თანაფარდობის პრინციპს, რომელსაც მხატვარი ოპტიკურად აგებს.

მდგრადობა და წონასწორობა, სტატიკა და დინამიურობა

სიმეტრიული ასონიშნები უფრო მდგრადია, ვიდრე ასიმეტრიული, თუმცა მდგრადობას ვხვდებით ასიმეტრიულ ასონიშნებშიც. ეს დამოკიდებულია ჰორიზონტული, ვერტიკალური და მრგვლოვანი ელემენტების პროპორციულ შერწყმაზე. თუ ამ ელემენტების ჰარმონიული შერწყმა დარღვეულია, ასონიშანი ტოვებს ისეთ შთაბეჭდილებას, თითქოს წონასწორობადაკარგული უნდა ნაიქცეს.

ასიმეტრიული ასონიშნები დინამიურობას უფრო ადვილად აღწევენ მოძრაობის მანიშნებელი შტრიხების დახმარებით. მა-

თი მართებული გამოყენების შემთხვევაში შენარჩუნებულია ასოების მდგრადობა და წონასწორობა.

ოპტიკური ილუზიები

შრიფტში გვხვდება მოვლენები, რომლებსაც „ოპტიკურ ილუზიებს“ უწოდებენ. მაგალითად, წვეტიანი დაბოლოების მქონე (განსაკუთრებით ზედა ნაწილში) ასონიშნები, შედარებით დაბლები ჩანან. ასეთი ასონიშნებია – **ა, პ, კ, ს, რ, ქ, ც, ძ, ხ, ჰ** და ეს გამომწვეულია იმით, რომ ეს ასოები ერთ ნერტილში ეხებიან შრიფტის აგების ზედა საკონტროლო ხაზს და მეზობელ ასონიშნებთან შედარებით უფრო დაბალის შთაბეჭდილებას ტოვებენ. ცხადია, რომ ეს ხდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კი ზემოთ ჩამოთვლილი ასონიშნების ძირითადი შტრიხები ზემო ნაწილში წვეტიანად თავდება.

ლათინურ ანბანში ასეთი ასოებია: – **A, C, G, O, Q, S**. გარდა ამისა, ასონიშანი **H** უფრო განიერი ჩანს ხოლმე, ვიდრე **N** იმის გამო, რომ **N**-ს დახრილი შემაერთებელი ხაზი მეტ ადგილს იჭერს ასონიშნის შიდა ფართობში, ვიდრე შემაერთებელი ხაზი ასონიშან **H**-ში; ამიტომ, **N**-ს ოდნავ გაგანივრებით აღწევნ თანაფარდობის ილუზიას **H**-თან.

გარდა ხაზობრივი ილუზიებისა, ვხვდებით სივრცობრივ ილუზიებსაც. ჩვეულებრივ ჩანს, რომ შავი ლაქა დევს ქალაქის ზედაპირზე, ზოგ შემთხვევაში კი იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს ლაქა მოთავსებულია ქალაქის იქით, სიღრმეში, ანდა პირიქით, – ლაქა ქალაქის ზედაპირს ან თავის ჩარჩოს ტოვებს და წინ მოდის.

ძველდროინდელმა, განვითარების შედარებით მაღალ საფეხურზე მდგომმა წერის „ტექნიკამ“ მოგვცა ერთი და იმავე ხელსაწყოთი სხვადასხვა სისქის შტრიხის გავლების შესაძლებლობა. ეს საშუალება იყო ბატის ფრთა. ადამიანმა დაიწყო ბატის ფრთის გამოყენება საწერ ინსტრუმენტად და თანდათან სრულყო როგორც კალამი: გადაჭრა ბატის ფრთის ღერო, ჩათალა ცე-

რად, მიღებული წვეტი კიდევ გადაჭრა, ჩაუჭრა პირი, შედეგად ბატის ფრთამ შეიძინა წერის მრავალსახიანი ხაზის გავლების უნარი და დაანესა სქელი ძირითადი ვერტიკალური და წვრილი ჰორიზონტალური შემაერთებელი შტრიხები. ამ ორი სხვადასხვა სისქის შტრიხმა შექმნა ურთიერთმორის ის ჰარმონიული შეფარდება, რომელიც განსახიერებელია ქართულ, ლათინურ და სხვა შრიფტებში. ურთიერთშეფარდება არ არის დაკანონებული, მაგრამ მიჩნეულია, რომ საუკეთესო პროპორციისანი არიან 1 : 2, 1 : 3 და 1 : 5 თანაფარდობის შტრიხებიანი ასონიშნები (ძირითადი შტრიხები შემდგარია 2, 3 და 5 ერთეულისაგან).

ასონიშნების ელემენტები

ასონიშნებს გააჩნიათ სხვადასხვა სახის ელემენტები: *წერტილისებური და წვეთისებური* (დამახასიათებელი ქართულ-ლათინური შრიფტებისათვის), *აღისებური და ხმლისებური ელემენტები* (იქმნება ასონიშნის შტრიხის თანდათანობით გასქელებით ან პირიქით, მოხაზულობის დაწვრილებით) და *გამოტანითი ელემენტები* (ზემოთ და ქვემოთ).

თუ შრიფტში მოცემულია ძირითადი და შემაერთებელი ხაზების სისქის კონტრასტი, ასონიშნთა დაბოლოებისათვის ყველაზე უფრო მართებული იქნება *კიდურწერტილიანი ელემენტების* გამოყენება. *წერტილისებური ელემენტი* შეიძლება იყოს აგრეთვე *ოვალური ან წვეთისებური*. ზოგჯერ წერტილისებური ელემენტები გვხვდება *ნაკვეთილი* სახით, რაც შრიფტში ქმნის რიტმის დაცვის წინაპირობას.

აღისებური ელემენტი შენდება ნაგრძელებული სწორკუთხედის საშუალებით, რომელსაც თავსა და ბოლოში უკეთდება აღის მსგავსი ბენვისებური დაბოლოებანი. ნახატის ხასიათით ამ აღისებურ ელემენტთან ახლოს დგას *ხმლისებური ელემენტი*, რომელსაც იყენებენ უმთავრესად ასონიშნების კიდურ, გამოტანით ელემენტებად.

შტრიხის თანდათანობითი გასქელება, ე.ი. შემაერთებელი

ხაზიდან თანმიმდევრულად გადასვლა ძირითადი ხაზის სისქეზე დამახასიათებელია ასონიშნების ყველა მრგვლოვანი ელემენტისათვის. ცხადია, თუ შრიფტი არ არის აგებული მთლიანად ერთი სისქის ხაზისაგან.

ზემო და ქვემო გამოტანითს (ატანითსა და ჩამოტანითს) უწოდებენ იმ ელემენტებს, რომლებიც სტრიქონში ასონიშნის თვალის ზემოთ და ქვემოთ გამოდიან. ქართული ანბანი შეიცავს უამრავი ასეთი სახის ელემენტს. ლათინური ანბანში გამოტანითი ელემენტებიანი ასონიშნებია: **q, t, y, p, d, f, g, h, j, b**. რუსული ანბანი შეიცავს კუდოვანელემენტებიანი ასონიშნებსაც: **Д, У, Я**; აქ გამოტანითი ელემენტებიანია: **н, р, у, ф**, ხოლო კურსივში (*Italic*) მათ ემატებათ ასონიშანი **Ѳ**.

ქიმები

ქიმები, რომლებიც ლათინურ შრიფტში ხშირად გვხვდება, ქართულ შრიფტს არ გააჩნია, თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ არ შეიძლება შეიქმნას ქიმებიანი მოხაზულობის ქართული შრიფტი. ქიმები შეიძლება ძალიანაც მოუხდეს მას, მაგრამ მათ დამკვიდრებას ალბათ „ხელს უშლის“ ქართული ანბანის სიმრგვლოვანე. ითვლება, რომ ქიმები უხდება და ესაჭიროება კიდევ მდგრად ასონიშნებს, ხოლო თავისი უმეტესი ასონიშნებით მრგვლოვან ელემენტებზე მდგარი შრიფტი კი ნაკლებად იგუებს მათ. ქიმები ლათინურ ასონიშნებში ასრულებს ცოკოლის, პიედესტალის, საფუძვლის როლს. მაგრამ ლათინურ ასონიშნებში ცოკოლები ზოგჯერ ასოთა ზემო ნაწილშიც გვხვდება, ამ რეგიონში მათ დეკორატიული შემკულობის ფუნქცია ეკისრებათ.

ქართულ შრიფტში ასონიშნები **ი, თ, ო, რ, ჩ** (მდგრადი ასონიშნები) მეტნაკლებად იგუებენ ქიმებს, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში ერთიანი რიტმის დაცვის აუცილებლობა მოითხოვს მათ გამოყენებას შეძლებისდაგვარად სხვა დანარჩენ ასონიშნებშიც.

შრიფტის მოხაზულობა

ალფაბეტი, ანბანი – ზოგადი ცნებაა, ნიშნავს დამწერლობის გარკვეულ სისტემას, განსაზღვრული წესრიგითა და თანმიმდევრობით განლაგებულ ასოთა ერთობლიობას, სადაც თითოეული ნიშანი (ასო) შეესაბამება ცალკეულ ბგერას.

ტერმინი „შრიფტი“ ნიშნავს სხვადასხვა ანბანის (ქართული, ლათინური და სხვ.) ერთ რომელიმე სახეობას, რომელშიც ჩვეულებრივ, ასონიშნების შენარჩუნებული ძირითადი გრაფიკული ფორმის ფარგლებში წარმოდგენილია დეტალების კონსტრუქციის მრავალფეროვანი ნაირსახეობა: *მთავრული, ნუსხური, სწორი, დახრილი, ნათელი, ნახევრადმუქი, მუქი და ა.შ.*, აგრეთვე დართული აქვს *პუნქტუაციისა და ციფრების* ნიშნები; ასეთ ერთიანი ხასიათის ნახატის (მოხაზულობის) ასონიშნების სრულ კომპლექტს ეწოდება *გარნიტური*. მათ ხშირად უჩნდებათ საკუთარი სახელები, არქმევენ წარსულისა და თანამედროვეობის ცნობილი ადამიანების ან ავტორის სახელს.

ძირითადად შრიფტი ორი მოხაზულობისაა – *სწორი* და *დახრილი*. სწორია შრიფტი, რომლის ძირითადი ხაზი ვერტიკალურია. ასეთი სახის შრიფტით იწყობა ლიტერატურული ნაწარმოების ძირითადი ტექსტი. *დახრილი შრიფტი* განსხვავდება იმით, რომ გადახრილია მარჯვნივ 15⁰ გრადუსით. მაგრამ მას არ გააჩნია პრეტენზია დაემსგავსოს ხელნაწერ შრიფტს, იგი *სწორის* გადახრილი სახეობაა.

არსებობს შრიფტის სახეობა, რომელსაც უწოდებენ *კურსივს / Italic /*. მისი ძირითადი ხაზები დახრილია, მაგრამ გამოირჩევა *სწორი* და *დახრილი* შრიფტებისაგან თავისი *ხვეულ – ორნამენტული* ხასიათით. მთავარი დამახასიათებელი კი ის არის, რომ მოგვაგონებს ზედმინევნით მოწესრიგებულ, თითქოს გაკრული ხელით შესრულებულ ხელნაწერს. ეს შრიფტი დინამიურია, მისი გრაფიკა მოითხოვს ნატიფ დახვეწილობას და შემსრულებლის მაღალ ოსტატობას.

შრიფტებს ახარისხებენ აგრეთვე სამ ჯგუფად: *ვინრო, ნორ-მული, განიერი*. ვინრო შრიფტში ასონიშნის თვალის სიგანე შეადგენს სიმაღლის 50% (ყოველ შემთხვევაში არ აღემატება 60%). ნორმული ენოდება ისეთ შრიფტს, რომლის თვალის სიგანე შეადგენს სიმაღლის 70% (ეს შეფარდება მერყეობს 60%–80% ფარგლებში). განიერი შრიფტი კი იმით ხასიათდება, რომ მისი თვალი ასონიშნის სიმაღლის 80%-დან 100%-მდეც კი აღწევს.

არსებობენ კიდევ შრიფტის სახეობანი განსხვავებული იერით: *ნათელი, ნახევრადმუქი და მუქი*. *ნათელი შრიფტის* ასონიშნის შიდა ფართობი – თვალი რამდენჯერმე მეტია ძირითადი ხაზის სისქეზე. იგი გამოიყენება ტექსტის ძირითად ასაწყობ შრიფტად. *ნახევრადმუქ შრიფტში* ძირითადი და შემაერთებული შტრიხები შედარებით უფრო სქელია. *მუქი* კი ენოდება ისეთ შრიფტს, რომლის ძირითადი და შემაერთებული შტრიხები კიდევ უფრო მეტადაა გასქელებული, აქ ასონიშნის თვალი ძირითადი ხაზის სისქეზე უფრო მცირეა. ასეთი შრიფტები უმთავრესად გამოიყენება სათაურების ასაწყობად და ზოგიერთი სახის ნაბეჭდი პროდუქციის დასამზადებლად.

პოლიგრაფია

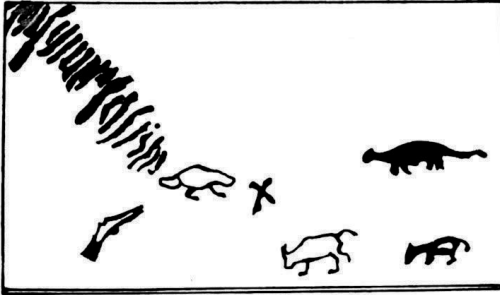
ყოველი შრიფტი იძლევა შესაძლებლობას შესრულდეს *პოლიგრაფია*, ანუ მოხაზულობით მონათესავე ასონიშნების *თარგი*, ის *შაბლონი*, რომლის მიხედვითაც იგება რამოდენიმე ასონიშანი. რადგანაც ანბანის ყველა ასონიშანში ძირითადი სქელი და შემაერთებული თხელი ხაზები ზუსტად ერთნაირი ზომით მეორდება, თვალი (ბირთვი) ყველგან თანაბარია და სხვა მსგავსებებიც აღინიშნება, პოლიგრაფები მნიშვნელოვნად უწყობენ ხელს მთელი ანბანის აგებასა და აგების წესების შესწავლის გაადვილებას. *პოლიგრაფების* უპირატესობა მდგომარეობს აგების კანონზომიერებათა რაციონალური გამოყენების შესაძლებლობაში და მაღალი მხატვრული ღირებულების შრიფტის შექმნის მაქსიმალურ ხელშეწყობაში.

გრავიკული ილუსტრაციები

დამწერლობები

მხატვრული შრიფტები

Ճպրտանդուլի ճամփաբան

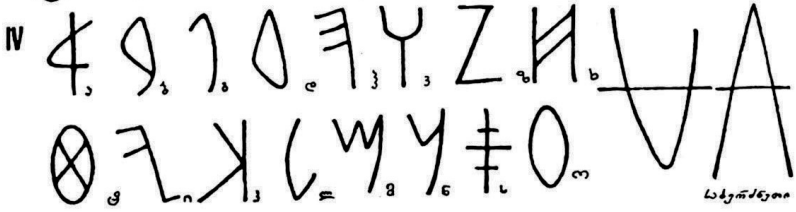
Ճշգրտման (Քննչի Ճշգրտողի Գործուն)

I		II				III		
Ճամբան	Ճնշման	Ճամբան	Ճնշման	Ճամբան	Ճնշման	Ճնշման	Ճնշման	
	Է		Ճնճոր		Լոյսահար		Է	
	Ճնճոր		Լոյսահար		Գործ		Է	
	Ճնճոր		Ճնճոր		Երկր		Է	
	Լոյս		Լոյս		Երկր		Է	
	Լոյս		Լոյս		Ճնճ		Է	
	Ճնճոր		Ճնճոր				Է	

- I. Ճնճոր Ճնճոր Լոյսահարի յղումը ճնճորին
- II. Ճնճոր ճնճոր Լոյսահարի յղումը ճնճորին
- III. Քննչի յղումը ճնճորին

III ՅՄԻՏԻՅԱԿՐՅՈՒՐ

Ճնճոր (Ճնճոր). Ճնճոր-Լոյսահարի ճնճոր

Լոյսահար

Ճնճորի յղումը ճնճորին

||| ||| U ■ N S S A A

სიყვან

65 60 HO HO

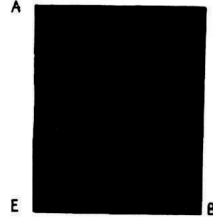
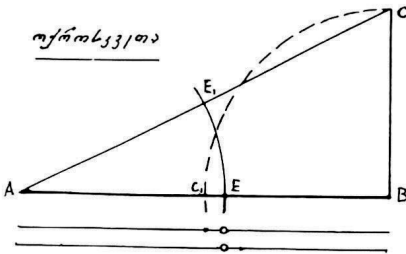
65 30 KAK

3 O O O R

ქრომისკვანძვა

H H L L ■ ■

მკვანძვის

$AE \times EB$

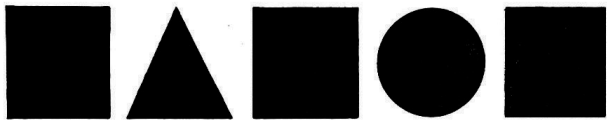
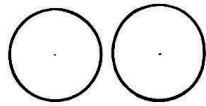
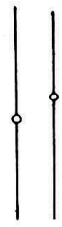
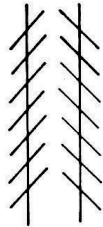
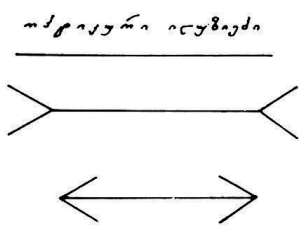

შეესაღება და ნუნანუნაობა

სვამიდა და რინამიდა

ბ ბ ბ ბ

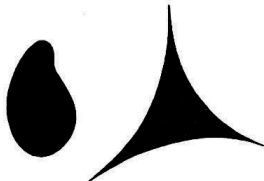
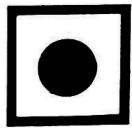
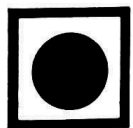
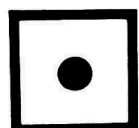
ო თ ა

ლ ლ ლ ლ

ე ე ე ე
ჲ ჲ ჲ ჲ

ჲ ჲ ჲ

დახმარება

ტ ტ ტ ტ კ კ

Დ Დ Ვ Ვ

სწორად და არასწორად
აკრებულ ანონიმებს

ქიმები

ლ ლ ო ო

ი ი

ა ა

ნ ნ

ქ ქ

მ მ

უ უ

ბ ბ

ყ ყ

ვ ვ

ტ ტ

ჩ ჩ

წ წ

რ რ

ჱ ჱ

ყ ყ

პ პ

ს ს შ შ

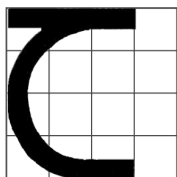
ვ ვ

ანონიმების გერმანები
ნერვილიზებული,
სკოლის გერმანი.
ა-სკოლი

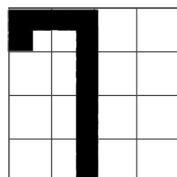

ასომთავრული

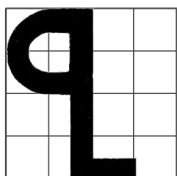
ქართული უძველესი ასოხმოვანი დამწერლობა

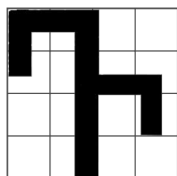
ცაწა

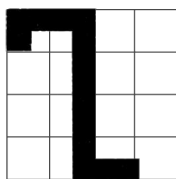
ფუქე

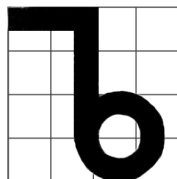
ყუგბ

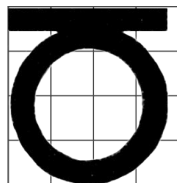
ჩუუჴ

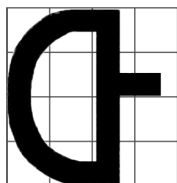
ღუგბ

ხუგბ

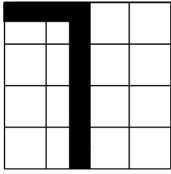

ბუჴბ

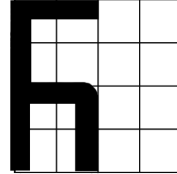

ღითია

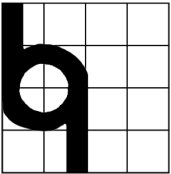

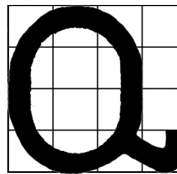
ႏႏႏ ႏ

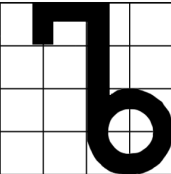
ႏႏႏႏ

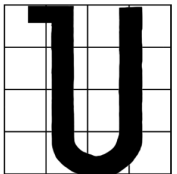
ႏႏႏႏ

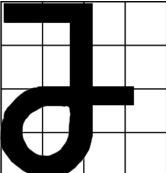
ႏႏႏႏ

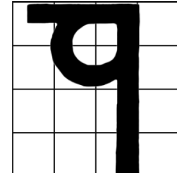
ႏႏႏႏ

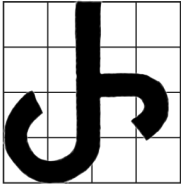
ႏႏႏႏ

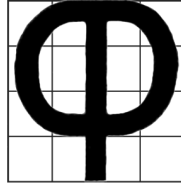
ႏႏႏႏ

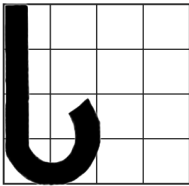
ႏႏႏႏ

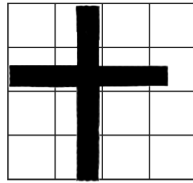
კ კ კ კ

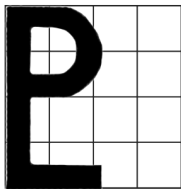
პ პ პ პ

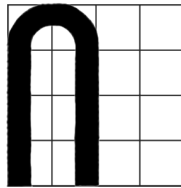
ლ ლ ლ ლ

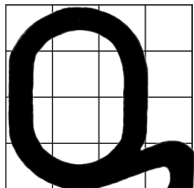
ტ ტ ტ ტ

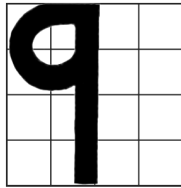
რ რ რ რ

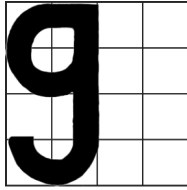
ნ ნ ნ ნ

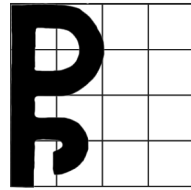
ყ ყ ყ ყ

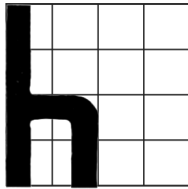
გ გ გ გ

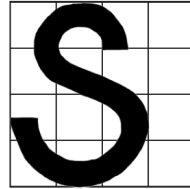
ႏ ႛ ႝ ႞

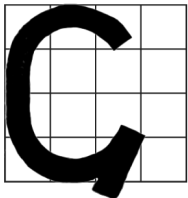
Ⴀ Ⴁ Ⴂ Ⴃ Ⴄ Ⴅ

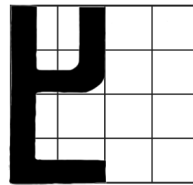
Ⴆ Ⴇ Ⴈ Ⴉ

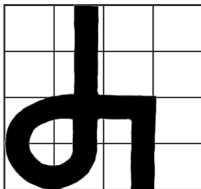
Ⴋ Ⴌ Ⴍ Ⴎ Ⴏ

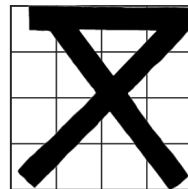
Ⴐ Ⴑ Ⴒ Ⴓ

Ⴔ Ⴕ Ⴖ Ⴗ

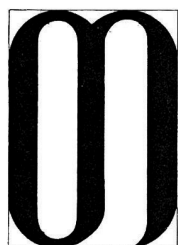
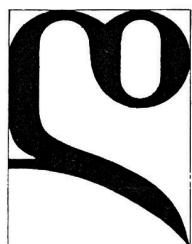
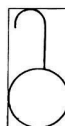
Ⴘ Ⴙ Ⴚ Ⴛ

Ⴜ Ⴝ Ⴞ Ⴟ

მხედრული
ქართული თანამედროვე დამწერლობა

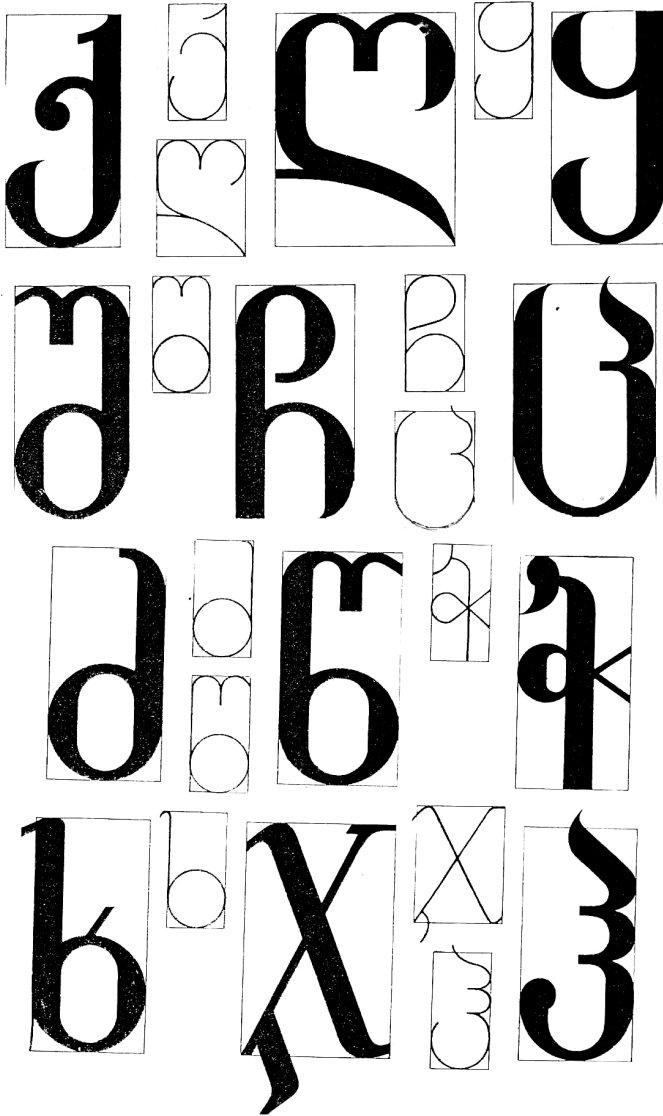

კ ლ ე

ნ მ ვ

ქ ზ ს

ტ უ ფ

A B C D E F G H

I J K L M N N Y

O P X Q Z S

R T U V W

ა ბ გ დ ე ვ ლ

ზ თ ქ ჯ რ ს

გიორგი გორდელაძე,
პროფტი "ლათინური" და რუსული გრაფემები, 1966წ.

A B C D E
F G H I K L
M N O P R
S T V X Y Z

ლათინური შრიფტი. „ანტიკვა“.
აგების პრინციპი.

ა ბ გ დ ე ვ ზ თ ი კ
ლ მ ნ ო პ ჟ რ ს ტ
უ ფ ქ ღ ყ შ ჩ ც ძ
წ ტ ხ ჯ ჰ

გიორგი გორდელაძე, ქართული სასტამბო შრიფტი
„ლიტერატურული“, 1952წ.

მედიანი

გიორგი გორდელაძე, „თეატრი“, 1974წ.

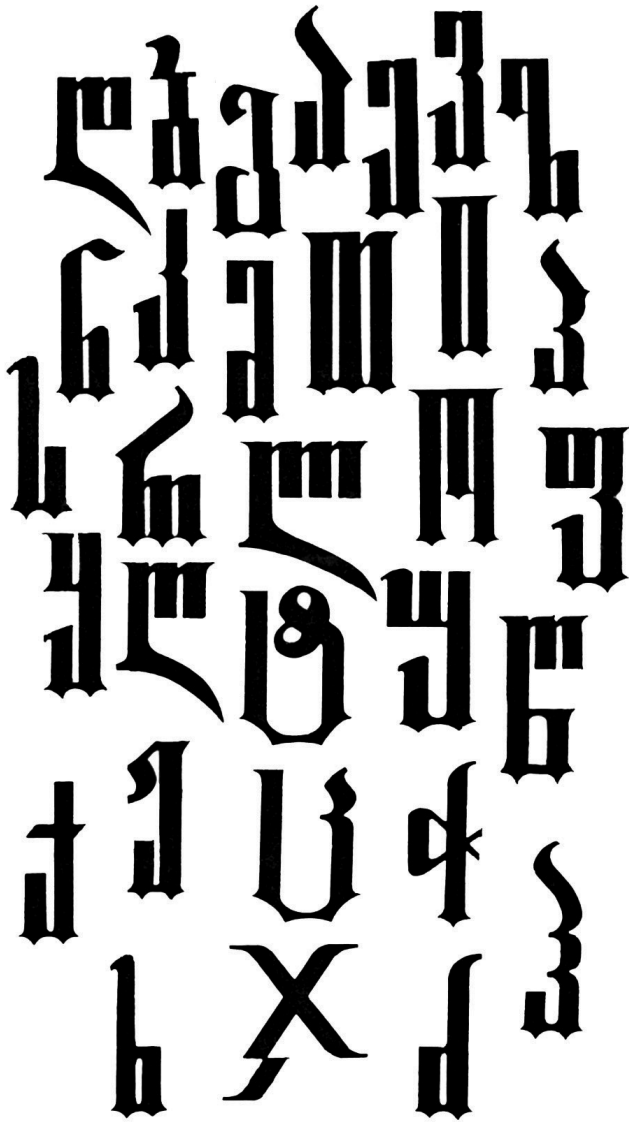
ბოლნისის ტაძრის წარწერა, V საუკუნე

ქსლ ბ
ქსლ ბ
ქსლ ბ
ქსლ ბ
ქსლ ბ
ქსლ ბ

ბბ

1973

გიორგი გორდელაძე,
“მხატვრული სააფიშო შრიფტი“, 1973წ.

დიმიტრი გორდელაძე,
პრიფტი "გორდელაძე", ვარიანტი, 1979წ.

გომთა ჩახსტველი კეჟისიჯჷმონი

SHOTA RUSTAVELI

გეჟისი
ტჷმონი

გიორგი გორდელაძე,
„ვეფხისტყაოსანი“, 1976.

ს ზ ბ ღ   ნ მ ყ ე
ი კ ხ თ   ჰ ს ტ უ
ი ქ ლ კ   ფ ქ ლ ყ

უ რ ს კ

წ ჭ ს ჯ

ჴ

დომიტრი გორდელაძე,
შრიფტი "დეკორატიული", 1984წ.

აბგ
ღეჳ
აბგღეჳ

მთ
იჲლ
მთიჲლ

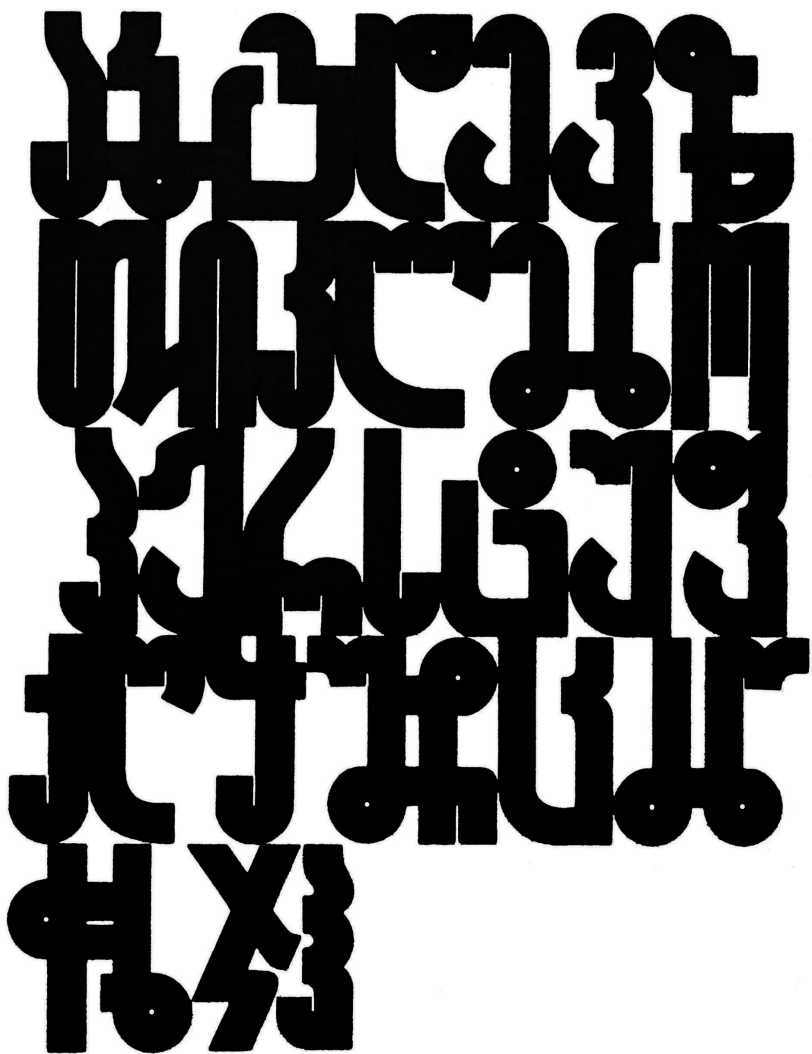
ენო
ჰენ
ენოჰენ

სჷუ
ფჷ
სჷუფჷ

ლჷუ
ჩსჷ
ლჷუჩსჷ

ნჷს
ჯჷ
ნჷსჯჷ

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "ერასტი", 1981წ.

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "კობა", 1971წ.

აბღაჲ
ჴთიჲლ
ეცთჲეც
სბუჲჲ
ლჲჲჲს
ქსჲსჲ
ჲ!

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "თეატრალური", 1987წ.

ა ბ გ დ ე ვ
ზ თ ი კ ლ
ჩ ც მ ნ უ წ
ს ძ ე ვ ქ ლ
ყ უ ნ ს ა
ც ქ ს ჯ ჰ
! ?

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "თბილისი", 1988წ.

ქ ლ მ ნ უ
ზ თ ი რ ე
შ ნ მ ვ ჯ
ს ტ პ ჳ ზ ქ ყ
ღ ვ ზ ს ძ ნ
* ყ ნ ჯ ტ *

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "პროექტი", 1976წ.

დაქვეყნდა 1966 წელს
საქართველოს სახელმწიფო
ბიბლიოთეკის მიერ
საქართველოს სახელმწიფო
ბიბლიოთეკის მიერ
საქართველოს სახელმწიფო
ბიბლიოთეკის მიერ

გიორგი გორდელაძე, შრიფტი "რუსთაველი", 1966წ.

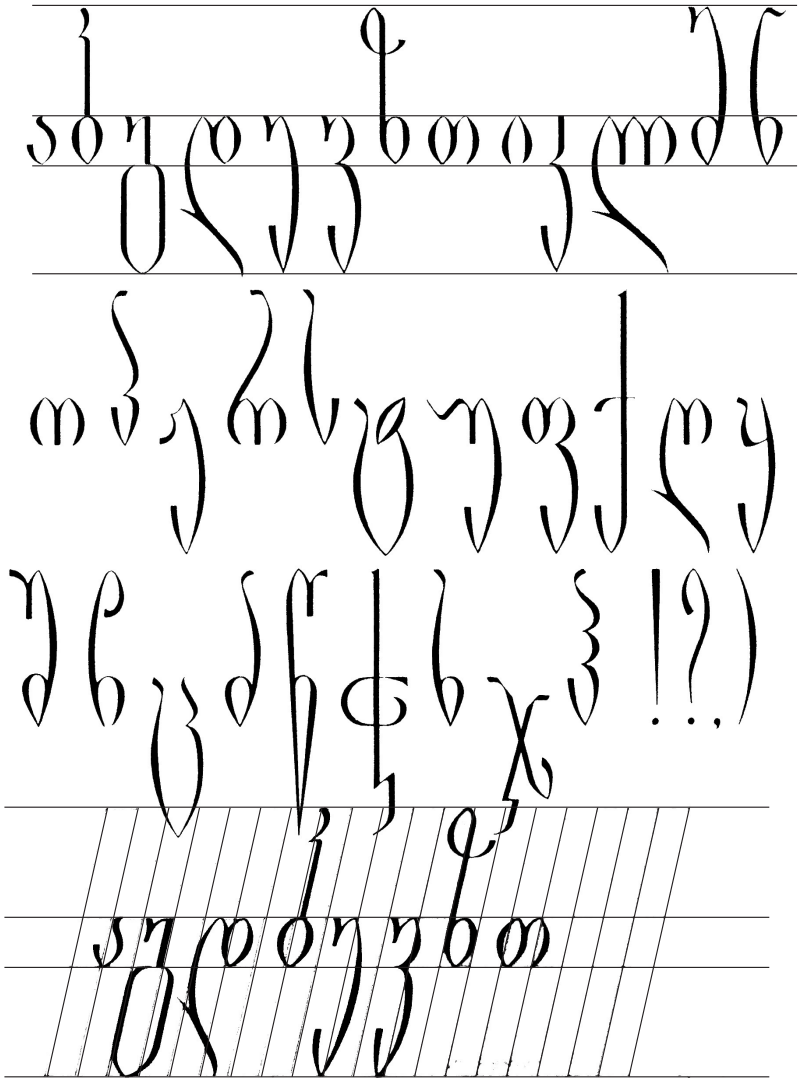
ა ბ გ დ ე ვ ზ
თ ი კ ლ მ ნ
ო პ რ ს თ
უ ფ ქ ც ძ
წ შ ჩ ც ძ ნ
ფ ხ ჯ კ

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "სატიტულო, მუქი", 1985წ.

აბგღაჲვზ
თქლმნ
რვაჲჳსტ
უჴაღა
შჩცძწ
ფხჯკ

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "სატიტულო ნათელი", 1985წ.

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "სატიტულო, ვინრო, ნუსხური", 1983წ.

ა ბ გ დ ე ვ ზ თ ი კ ლ
 მ ნ ო პ რ ს ტ უ ფ ქ
 ც ყ უ მ ნ ს პ რ ტ ს ჯ ჰ

ა თ ი მ ქ ჯ ც
 ა თ ი მ ქ ჯ ც

ერთი და იგივე მოხაზულობის მთავრულის და ნუსხურის ურთიერთკავშირი.

ამ შვიდი ასონიშნის შეცვლით მთავრულის მთელი ანბანი გადაიქცევა ნუსხურ ანბანად, რომელიც ეხლა უკვე განლაგდება პარალელურ ოთხხაზიან ნახაზის სიმაღლეში.

სხვა დანარჩენი ასონიშნები შეუცვლელად გამოიყენებიან როგორც მთავრულ, ისე ნუსხურ ანბანშიც.

გიორგი გორდელაძე,
 შრიფტი "სატიტულო, ვინრო, მთავრული", 1983წ.

აჭრლავი
თკლანთ
ქრსტუშ
ლქუჩსძნ
ფხჳ

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "თამარი", 1981წ.

კბღუვზბთ
იპღმნთჰჰ
სტუფუღყუღ
ცუნჭხჯკ.!?
1970

გიორგი გორდელაძე, პრიფტი "სატიტულო, რეკონსტრუქცია", 1970წ.

ს ჯ ბ ლ ე ვ ზ
თ რ ქ ჯ მ ნ
ო პ ვ ლ ს ტ
ყ ფ ქ ლ ყ შ
ჩ ც ძ ნ ფ ხ ჯ
კ ლ ნ რ ს რ მ

გიორგი გორდელაძე,
შრიფტი "ხარაზო", 1972წ.

ლიტერატურა:

1. გ.გორდელაძე. “მეთოდური მითითებანი ქართული შრიფტის შესასწავლად“, თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემია, თბილისი, 1986წ.
2. გ.გორდელაძე. “მეთოდური მითითებანი ქართული შრიფტის შესასწავლად“, თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემია, მეორე, გადამუშავებული გამოცემა, თბილისი, 1991წ.
3. „გიორგი გორდელაძე, დიმიტრი გორდელაძე“, სამხატვრო ალბომი, თბილისი, გამომცემლობა „ხელოვნება“, 1987წ.
4. რ.პატარიძე. „ქართული ასომთავრული“, თბილისი, გამომცემლობა „ნაკადული“, 1980წ.
5. ა.ჩიქობავა, ჯ.ვათეიშვილი. „პირველი ქართული ნაბეჭდი გამოცემები“, თბილისი, გამომცემლობა „ხელოვნება“, 1983წ.
6. „ქართული ხელნაწერები“, რედაქტორი ვ.ბერიძე, თბილისი, გამომცემლობა „ხელოვნება“, 1970წ.
7. პ.ინგოროცვა „გიორგი მერჩულე, ქართველი მწერალი მეთავე საუკუნისა“, თბილისი, 1954წ.
8. ივ.ჯავახიშვილი, „ქართული პალეოგრაფია“, თბილისი, 1949წ.
9. ÄGYPTISCHE KUNST AUS DEN SAMMLUNGEN DES MUSEUMS IN KAIRO, ARTIA, PRAHA, 1962.

დაიბეჭდა შპს „სეზანში“
CEZANNE
PRINTING HOUSE

ISBN 978-99940-17-92-8

9 789994 017928